

Перспективи дальніших досліджень. Изучение основ языка изобразительного искусства интересно детям и открывает новые и продуктивные пути приобщения подрастающих поколений к удивительному миру искусства, позволяет вывести методику преподавания изобразительного искусства как учебную и научную дисциплину на качественно новый уровень.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кайда Л.Г. Композиционная поэтика текста: [Монография] / Л.Г. Кайда. – М.: Флинта: Наука, 2011. – 400 с.
2. Кривцова Л.А. Язык изобразительного искусства: семиотический, антропологический и эпистемологический аспекты: Дис. канд. филос. наук: 09.00.01. - Иваново, 2005. - 248 с.
3. Ривина Е.К. К проблеме развития эстетического восприятия произведений живописи у детей дошкольного возраста / Е.К. Ривина // Научные труды Московского педагогического государственного университета. Серия: Психолого-педагогические науки. – М.: Прометей, 2000. – С. 564-569.
4. Ривина Е.К. Беседа об изобразительном искусстве / Ривина Е.К., Мурашова М.А. // Современный детский сад. - № 4. - 2011. - ISSN 2221-1608. – С. 38-45.
5. Федеральные государственные требования к структуре основной общеобразовательной программы дошкольного образования // http://www.edu.ru/db-mon/mo/Data/d_09/prm655-1.htm
6. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования. – М.: Просвещение, 2011. – 31 с.
7. Barrett T. Principles of Interpreting Art // Art Education, 1994, N 5, pp. 8-13.
8. Feldman Edmund B. Arts as Image and Idea. Englewood Cliffs N. J., 1967.
9. Feldman Edmund B. Becoming Human through Art. Englewood Cliffs N. J., 1970.

УДК 81'23

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Христина Хворост
(Луцьк, Україна)

У статті відображено результати емпіричного дослідження інформаційної позиції студентів. Визначено вибіркоче та індивідуально-психологічне ставлення до інформації майбутніх фахівців з інформаційної діяльності. Встановлено взаємозв'язок між різними типами оволодіння та обробки інформації.

Ключові слова: інформаційна діяльність, інформаційна позиція, свідоме,

вибіркове, індивідуально-психологічне ставлення до інформації.

В статті отображені результати емпіричного дослідження інформаційної позиції студентів. Определено виборочное и індивідуально-психологічне отношение к інформації будущих спеціалістів по інформаційній діяльності. Установлена взаємозв'язь между різними типами оволадення и обробки інформації.

Ключевые слова: інформаційна діяльність, інформаційна позиція, свідоме, виборочне, індивідуально-психологічне отношение к інформації.

The article is focused on the results of the empirical research of students' information position. The author has defined a selective and individual psychological attitude to information by future specialists in the field of information. The mutual relation between various types of information acquisition and processing has been determined.

Key words: information activity, information position, conscious, selective, individual psychological attitude to information.

Постановка проблеми. У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій та потужним їхнім впливом на людину і соціум постає необхідність вивчення позиції як системи ставлень особистості до різноманітної інформації. Соціальне середовище з позиції системології будується під впливом інформаційної системи, в якій взаємодія між підсистемами та елементами протікає у формі енергоречових та інформаційних процесів. Відтак виникає необхідність в адекватному сприйнятті, переробці та правильному використанні значних потоків інформації. Поряд із цим існує необхідність у власне інформації та інформаційному забезпеченні усіх сфер суспільної діяльності, що підтверджує істинність відомого вислову Конфуція: хто володіє інформацією, володіє світом.

У цьому контексті природним є виникнення поряд із життєво важливими потребами людини, власне інформаційної потреби як потреби особистості у певній інформації, що допоможе їй орієнтуватись у навколишньому середовищі, щоб вірно сформулювати уявлення людини про себе, про інших та про оточуючий світ. Така необхідність людини в інформації нагадує «інстинктоподібність» людини як соціальної істоти не лише у вищих потребах (за А. Маслоу, любові, довірі), а й потребу в інформації про навколишній світ.

Наголосимо, що соціальна активність людини прямо пропорційно залежить від рівня розвитку інформаційних потреб та їх задоволення. За умови незадоволення інформаційних потреб, людина придушує їх, інакше кажучи, її активність в отриманні інформації пригнічується. Це зумовлює необхідність вироблення коректного ставлення до інформації, що у нашому дослідженні оформлюється в поняття інформаційної позиції студентів. Адже сучасний етап розвитку українського суспільства викликає модифікації взаємовідносин

особистості з інформацією, що приводить до серйозних змін у перебігу та формах становлення соціальної зрілості особистості, впливаючи на її мотиваційну, емоційну та пізнавальну сфери.

У зв'язку зі зростанням впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизації суспільства загалом існує велика необхідність у формуванні правильного ставлення до інформації, особливо серед представників сучасної прогресивної молоді, адже сприйняття та опрацювання інформаційних потоків потребує значних вмінь та навичок для формування адекватної інформаційної позиції. Це зумовлює **актуальність** нашого дослідження та основну його мету – теоретичне та емпіричне вивчення інформаційної позиції студентської молоді.

Аналіз досліджень з проблеми. Згідно з теорією ставлення В.М. Мясичева, позиція є психологічним ядром особистості, це індивідуально-цілісна система її суб'єктивно-оцінного, свідомо обраного ставлення до дійсності. Це система пізнавальних, мотиваційних, емоційних ставлень до світу, які є джерелом активності [4]. Відтак, психологічна позиція людини представлена системою її основних індивідуально-психологічних, вибіркового та свідомих ставлень, що регулює життєдіяльність особистості в інформаційному просторі. Важливим, на наш погляд, є поглиблене вивчення системи ставлень до інформації як особливостей сприймання, інтерпретації та породження інформації особистістю для її ефективної адаптації до соціального світу, адже стан розвитку цивілізації сьогодення прийнято вважати інформаційним, що полягає у створенні, накопиченні, обробці, передачі та використанні власне інформації у великих масштабах.

Л.І. Божович розуміє поняття позиції як стрижневе системне утворення особистості, що включає в себе провідні сили психічного розвитку та стимулює унікальну індивідуальну своєрідність соціально спрямованих дій та поведінки [1]. У контексті нашого дослідження це інформаційна діяльність. Тому саме інформаційна позиція розглядається як така, що задає вектор активності особистості в інформаційному світі.

Виклад основного матеріалу. *Організація емпіричного дослідження.* Завданням емпіричного дослідження було здійснення психологічних особливостей вираження інформаційної позиції студентів відповідно до їх включення в інформаційну діяльність. З цією метою було створено вибірку досліджуваних – студентів четвертого та п'ятого курсів спеціальності «Документознавство і інформаційна діяльність» Національного університету Острозька академія, разом 45 осіб. Основним припущенням емпіричного дослідження було таке: студенти – майбутні фахівці з інформаційної діяльності виявлятимуть особливості вибіркового, свідомого та індивідуально-психологічного ставлення до інформації. Наше припущення ґрунтувалося на тому, що студенти старших курсів – майбутні фахівці документознавства та інформаційної діяльності проходили низку спеціалізованих і виробничих практик, а також вивчали навчальні дисципліни, присвячені теорії інформації та її коректного використання.

Емпіричне дослідження здійснювалося за допомогою такого

психологічного інструментарію. Для виявлення *вибіркового* ставлення було використано методику для визначення стилів засвоєння інформації. Відповідно до цієї методики визначаються конкретно-послідовний, абстрактно-мимовільний, абстрактно-послідовний, конкретно-мимовільний стилі. Стилі інформаційного засвоєння передбачають типи моделей зі збору різноманітної інформації, зокрема професійної, пізнавальної, суспільної.

Стратегія визначення домінуючих стилів засвоєння інформації базується на відомому явищі так званого «розділеного мозку». Процес «лівостороннього мислення» характеризується логічністю, послідовністю, лінійністю. Його режими виконують завдання письма, читання, фонетики, символізації. Режими правостороннього мислення за своєю природою інтуїтивні, цілісні, образні. Загалом, якщо правопівкульні індивіди зорієнтовані на перцепцію, то лівопівкульні – на аналіз одержаної інформації.

Конкретна модель засвоєння інформації відіграє важливу роль у процесі професійного навчання студентів, адже передбачає схильності до вибору професії, спрямованість у процесі професійного навчання. Ці схильності оформлюються в поняття операційно-ділових властивостей особистості, які проявляються у рівні підготовленості (знання, вміння, навички) і вмінні реалізувати ці схильності у реальній діяльності (зокрема, у навчанні і професійній діяльності) [2].

В осіб з конкретним послідовним типом мислення ставлення до інформації переважають розумові операції з конкретними реаліями. Це мислення за принципом «тут і тепер», коли обробка інформації іде впорядковано, послідовно, лінійно. Усі образні компоненти відображують зв'язки і відношення, передусім, у формі просторово-часових структур, які і є найбільш загальною формою організації образу об'єкта. Реальність для представників цього типу – це передусім те, що можна визначити через діяльність органів фізичних відчуттів – зорових, тактильних, слухових тощо.

Мислення таких студентів опосередковане образами, і оскільки образи є послідовними дискретними структурами, то і їх мисленнєва обробка є послідовною. Вони без проблем запам'ятовують факти (особливо, якщо вони подаються в обрамленні яскравих порівнянь), спеціальну інформацію, формули та закони. Вирішення будь-яких завдань такі студенти організують поетапно.

Представники абстрактно-мимовільного стилю вирізняються схильністю до експериментів і загалом невисокою структурованістю дій у процесах обробки інформації. Для них характерна фрагментарна сконцентрованість на об'єктах, які мають безпосереднє ставлення до потреби, що виникає «тут і тепер». Для таких людей характерні такі риси, як рухливість, веселість, енергійність, емоційний запал тощо.

Для абстрактно-послідовного стилю провідною є схильність до теоретизування. Реальність – це метафізичний світ теорій і абстрактних уявлень. Оперування поняттями й інформацією є строго раціоналізованою дією. Загалом представники цього типу аналітичні, з переважанням мовної, а не образної компоненти мислення.

Для конкретно-мимовільного стилю реальність є світом почуттів і емоцій.

Організація інформації відбувається переважно на рівні образів. Найкраще сприймається персоніфікована інформація, а процес мислення постає у вигляді образів вищої узагальненості.

В обґрунтуванні *індивідуальних* ставлень підкреслимо, що людина, перебуваючи в постійному контакті із довкіллям, не просто пристосовується до його обставин, а й активно впливає на них, перетворює їх відповідно до своїх індивідуальних цілей. Як наслідок, у неї виникає необхідність здійснювати акт індивідуального вибору життєвої позиції, діяти відповідно цьому вибору, усвідомлювати відповідальність за вибір тих або інших поглядів, прийняття певних рішень, здійснення їх на практиці й отримання результатів і наслідків. Ця комплексна характеристика багатоаспектної діяльності людини визначає спрямованість її індивідуальності та поведінки в цілому, а також настанову, що визначає її діяльність, її індивідуальне ставлення до справи, вибір цілей і засобів їх досягнення.

Оскільки ставлення – одна із форм відображення людиною оточуючого її середовища, формування ставлення у структурі особистості відбувається у процесі відображення сутності об'єктивно існуючих ставлень до суспільства в умовах її макро- та мікросвіту. В.М. Мясичев відзначає, що ставлення особистості – її потреби, інтереси, схильності – є результатом взаємодії людини із конкретним навколишнім середовищем, та наскільки це середовище дає простір для прояву та розвитку індивідуальності особистості у власне предметній діяльності та при взаємодії з іншими людьми [4]. Як результат, в основі усіх психічних процесів, сприйняття людиною дійсності, її пам'яті, мислення, уваги, уявленні є її ставлення до різних аспектів життя, світу в цілому, частиною якого вона є. Так, процес індивідуального сприйняття дійсності здійснюється через конкретний когнітивний стиль, притаманний даній особистості. Зауважимо, що основними чинниками індивідуального ставлення до інформації як складової інформаційно-психологічної позиції вважаємо саме когнітивні стилі. За визначенням М.О. Холодної когнітивні стилі це – індивідуально-своєрідні способи обробки інформації про актуальну ситуацію: її сприйняття, аналіз, категоризація, оцінка і т.ін. [5, с.146].

Для визначення індивідуального ставлення до інформації за допомогою когнітивних стилів використовувалися методики «Вільне групування об'єктів», «Ідеальний комп'ютер».

Перший когнітивний стиль у вигляді категоріального контролю оцінок та суджень відображається в когнітивному стилі «вузький–широкий діапазон еквівалентності». Цей когнітивний стиль характеризує індивідуальні відмінності в схильності використовувати або багато, або мало категорій при сприйманні об'єктів, інакше кажучи, демонструвати чітко деталізовані – сенсорні та функціональні або, навпаки, більш узагальнені критерії – оцінки об'єктів. На думку Л.В. Засекіної, цей когнітивний стиль нерозривно пов'язаний із логічно-вербальним способом кодування інформації [3].

Зауважимо що, цей когнітивний стиль характеризує індивідуальні відмінності в особливостях орієнтації на риси подібності чи риси відмінності об'єктів. На думку Р. Гарднера, вузький діапазон еквівалентності передбачає

більш деталізовану категорію вражень, що дає змогу говорити про те, що респонденти використовують більш точні стандарти в оцінці різних об'єктів [6]. У зв'язку із цим Р. Гарднер описував діапазон еквівалентності як прямий прояв поняттєвої диференціації: чим більше груп об'єктів виділяється в умовах їх категоризації, тим вища поняттєва диференціація. Таким чином, суть цього когнітивного стилю полягає у кількості категорій, представлених в індивідуальному поняттєвому досвіді особистості.

В працях деяких вітчизняних дослідників цей когнітивний параметр інтерпретується як аналітичність та синтетичність [3; 5]. Представники вузького діапазону (аналітичного стилю) виділяють більшу кількість груп, орієнтуючись на відмінності об'єктів, звертаючи головну увагу на їх деталі та відмінні ознаки. Представники синтетичного стилю схильні орієнтуватись на подібні ознаки предметів, класифікуючи їх з урахуванням певних узагальнених категоріальних основ (виділяють менше груп). Основним показником при визначенні є кількість виділених груп як індикатор аналітичного/синтетичного стилю; додатковий показник – коефіцієнт категоризації у вигляді міри категоріальної регуляції процесу сортування слів. Кількість виділених груп; кількість об'єктів у найбільшій за об'ємом групі; кількість груп, що складаються з одного об'єкта, є основними показниками широти-вузькості діапазону еквівалентності.

Звернемо увагу, що чим більше виділено груп, тим вужчий діапазон еквівалентності і, відповідно, вища поняттєва диференціація. Індивідуальні особливості в кількості виділених груп не залежать від матеріалу сортування, тобто сортуванню можуть підлягати як фотографії об'єктів, геометричні фігури, так і слова.

Р. Гарднер зазначає у своїх роботах, що відмінності в особливостях категоризації, що проявляються в двох полюсах (вузький або широкий діапазон еквівалентності), полягають не стільки в здатності бачити ці відмінності, скільки у відчутті цих відмінностей [6]. Зауважимо, що представники різних полюсів звертають увагу на відмінності різного типу. Отже особливості індивідуального ставлення особистості, що описуються за допомогою широкого/вузького діапазону еквівалентності, пов'язані безпосередньо із поняттєвим досвідом. Вони впливають на суб'єктивні ознаки категоризації одних об'єктів різними людьми, породжуючи варіативність та унікальність конкретного відбору.

Для діагностики когнітивного стилю «вузький–широкий діапазон еквівалентності» використовувалася методика «Вільне групування об'єктів» В.А. Колги. Досліджувані повинні згрупувати 35 карток, на кожній з яких написано одне слово, яке означає певний аспект категорії «час». Виконати групування треба найбільш логічним та зручним для досліджуваних способом. Показник: кількість виділених груп. Що більше груп виділяють досліджувані, то більшою мірою у них розвинена схильність фіксувати відмінності у низці об'єктів на основі часткових ознак (вузький діапазон еквівалентності), що менше груп – то більше виражена схильність ґрунтуватися на категоріальних ознаках об'єктів (широкий діапазон еквівалентності). Вузький діапазон

еквівалентності часто ототожнюється із синтетичністю мисленневих процесів, а широкий діапазон із аналітичністю розумової активності.

Інший когнітивний стиль – відкритість пізнавальної позиції – характеризує відкритість пізнавальної позиції людини до інформації, де зіставляються особливості індивідуального ментального кругозору (у вигляді побудови ментальних репрезентацій подвійності змісту інформації навколишнього світу). Показниками відкритості пізнавальної позиції є відсоток об'єктивованих (порівняно з суб'єктивованими) та категоріальних (порівняно з фактичними) питань у загальній кількості питань, що задає опитуваний та на які він може отримати відповіді у «знаючого усе» комп'ютера, при цьому час спілкування з комп'ютером обмежений (10хв). Додатково ці показники характеризують особливості індивідуального ментального кругозору. А отже цей когнітивний стиль описує особливості пізнавальної сфери особистості, вказуючи на особливості її індивідуального кругозору та ставлення до тієї чи іншої інформації.

Таким чином кожен із зазначених когнітивних стилів визначає конкретний індивідуально-своєрідний показник обробки інформації, а їх комплексне застосування формує уявлення про індивідуально-психологічне ставлення до певної інформації, враховуючи інформаційну позицію особистості. Вона ж, у свою чергу, є невід'ємною частиною соціальної зрілості будь-якої людини, де беруться до уваги її індивідуальні, міжособистісні та соціальні особливості.

З метою визначення особливостей *свідомого* ставлення сучасної молоді було проведено анкетування для виявлення ставлення молоді до інформації. Свідома позиція – це вищий ступінь розвитку особистості, що визначається рівнем свідомого ставлення до суспільства та інформації як важливого елемента сучасного світу. Цей тип ставлення являє собою конкретні зацікавлення в тій чи іншій інформації. Анкета складалася із 7 питань, на які респондентам пропонувалося дати відверту та анонімну відповідь.

Отож, аналіз результатів анкетування свідчить про те, що більшій частині опитаних, а саме 56 % завжди цікава нова інформація. Це говорить про те, що молодь як активна частина соціуму прагне завжди дізнаватися щось нове та розвивати свої уявлення. Щодо того чи вся інформація, яку отримує молодь, важлива та потрібна, більшість респондентів відповіли «інколи». Варто зазначити, що переважна більшість молодих людей використовують інформацію для навчання, а також для власного розвитку в повсякденному житті, менша частина студентів використовують інформацію для розвитку в спорті. Найчастіше молодь у своєму повсякденному житті користується Інтернетом для отримання різномірної інформації. Це пояснюється активним розвитком мережі Інтернет в сучасному суспільстві.

Для виявлення особливостей взаємозв'язку різних видів ставлень у структурі інформаційної позиції студентів було здійснено кореляційний аналіз показників з допомогою коефіцієнта r -Пірсона програмного забезпечення SPSS. Результати статистично-математичної обробки даних свідчать наявність позитивного кореляційного зв'язку між показниками конкретно-послідовного

стилю засвоєння інформації як виду вибіркового ставлення до інформації та вузьким діапазоном еквівалентності ($r=0,228$, $p<0,05$) як індивідуально-психологічним ставленням; негативного кореляційного зв'язку показників абстрактно-мимовільного стилю засвоєння інформації як виду вибіркового ставлення до інформації та відкритої пізнавальної позиції ($r=-0,172$, $p<0,05$); позитивного кореляційного зв'язку показників абстрактно-мимовільного стилю засвоєння інформації і вузького діапазону еквівалентності ($r=0,385$, $p<0,01$); позитивного кореляційного зв'язку між показниками абстрактно-послідовного стилю та вузького діапазону еквівалентності ($r=0,441$, $p<0,01$); негативного кореляційного зв'язку між показниками конкретно-мимовільного стилю та закритою пізнавальною позицією ($r=-0,169$, $p<0,05$); позитивного кореляційного зв'язку між показниками конкретно-мимовільного стилю та вузького діапазону еквівалентності ($r=0,256$, $p<0,05$). Таким чином, конкретні стилі засвоєння інформації як вибіркового ставлення до неї поєднуються зі стилями обробки інформації як прояву індивідуально-психологічних ставлень.

Результати дослідження дають змогу дійти **висновку** про те, що існують взаємозв'язки між різними видами ставлень у структурі інформаційної позиції студентів – майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. **Перспективним** вважаємо здійснення ґрунтовного вивчення особливостей прояву інформаційної позиції у студентів інших спеціальностей, а також інформаційної позиції як чинника соціальної зрілості особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Под редакцией Д.И. Фельдштейна / Вступительная статья Д. И. Фельдштейна. 2-е изд. М.: Изд-во «Ин-т практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
2. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2004. – 320 с.
3. Засекіна Л.В. Структурно-функціональна організація інтелекту / Л.В. Засекіна – Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2005. – 370с.
4. Мясищев В.Н. Психология отношений / В.Н. Мясищев; Под ред. А.А. Бодалева. – М. : Изд-во «Институт практической психологии», 1995. – 356с.
5. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М.А. Холодная. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2002. – 272с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»).
6. Gardner H. An interview with Howard Gardner // Fogarty, R. & Bellnca, J. (Eds.). Multiple intelligence: A collection. – Hawker Brownlow Education, Cheltenham: Australia, 1995. – P. 3 – 25.